HÖGSKOLAN
I GÄVLE

Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi

Läs- och skrivsvårigheter i tidigare år
- en intervjustudie om anpassad undervisning

Sandra Bohlin & Josefine Eriksson
December 2009

Examensarbete, 15hp
Pedagogik

Pedagogiska forskningsprocesser och metod samt examensarbete
Handledare: Vivi Rafaelsen
Examinator: Maria Andrén

Bohlin, Sandra och Eriksson, Josefine (2009). *Läs- och skrivsvårigheter i tidigare år – en intervjustudie om anpassad undervisning.* Examensarbete i pedagogik B. Lärarprogrammet. Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi. Högskolan i Gävle 2009.

Abstrakt

Syftet med den här studien var att belysa lärares arbete med läs- och skrivsvårigheter i tidigare år. Vi ville undersöka hur lärare förebygger och anpassar undervisningen för de elever som har svårigheter med läsning och skrivning. För att ta reda på detta intervjuade vi två lärare med erfarenhet inom området. Genom kvalitativa intervjuer fick vi svar på frågeställningarna.

Metoden som användes i studien var kvalitativ intervju och den genomfördes med två lärare med erfarenhet inom ämnet. Genom öppna frågor besvarades de frågeställningar som innefattas i studien.

Resultatet visade att våra två lärare arbetar i förebyggande syfte med olika undervisningsstrategier och anpassar material efter individnivå. De hävdar vikten av att elever med läs- och skrivsvårigheter har stöd från hemmet. Det är betydelsefullt att föräldrar och lärare har en god kommunikation då det är en avgörande faktor för elevens skolframgång. För att en elev ska känna motivation inför läsning och skrivning behövs ett positivt ledarskap.

Nyckelord: Läs- och skrivsvårigheter, anpassad undervisning, specialpedagogik, kvalitativ intervju

Innehållsförteckning

1. Inledning……5

1.1 Syfte och frågeställningar……..……..5

2. Bakgrund……...6

2.1 Historik……..……...6

2.2 Läs- och skrivsvårigheter förr……...7

2.3 Styrdokument……...……..…….....8

2.4 Barnets läs- och skrivutveckling……...9

2.5 Läs- och skrivsvårigheter……...10

2.6 Anpassad undervisning……...11

2.7 Förebyggande pedagogik……....13

2.8 Tidigare forskning……..14

3. Metod……...16

3.1 Metodval……...……..16

3.2 Urval av respondenter..……17

3.3 Utformning av frågor..……17

3.4 Genomförande av intervju……..17

3.5 Bearbetning av insamlat material……...17

3.6 Etiska aspekter……18

3.7 Validitet och tillförlitlighet……18

4. Resultat……18

4.1 Läs- och skrivinlärning……...18

4.2 Anpassad undervisning……...19

4.3 Förebyggande pedagogik……19

5. Diskussion……....20

5.1 Metoddiskussion……20

5.2 Resultatdiskussion……..20

5.2.1 Läs- och skrivsvårigheter……....21

5.2.2 Anpassad undervisning……...21

5.2.3 Förebyggande pedagogik……....21

5.3 Sammanfattning……..22

5.4 Avslutande diskussion……....23

5.5 Förslag till vidare forskning……23

Referenser……24

Bilaga 1 Missivbrev…….…….26

Bilaga 2 Intervjufrågor…….27

1. Inledning

Det informationssamhälle vi lever i idag präglas av goda kunskaper i att hantera skriftspråket. Läroplanen, Lpo94, säger att eleverna skall kunna orientera sig i en värld med ett stort informationsflöde som förändras i en snabb takt. Björk och Liberg (1996) poängterar att inte kunna läsa och skriva blir frustrerande för de läs- och skrivsvaga eleverna och de får kämpa med de flesta ämnen eftersom läs- och skrivsvårigheter påverkar hela skolgången. Under utbildningens gång har vikten av läs- och skrivfärdigheter hos elever betonats och frågan är hur lärare kan variera sin undervisning så att den anpassas efter elevens behov?

Kursplanen i svenska (Skolverket, 2000) säger att språkförmågan har stor betydelse för allt arbete i skolan och för elevernas fortsatta liv och verksamhet. Därför är det viktigt som lärare och skola att ge alla elever goda förutsättningar till individuell läs- och skrivinlärning. Ämnesvalet till denna studie föll därför på läs- och skrivsvårigheter och den ska försöka ta reda på fördelarna med god och anpassad undervisning. Fokuseringen är att få en inblick i lärares arbete med läs- och skrivundervisning i tidigare år.

När en elev har läs- och skrivsvårigheter är anpassad undervisning det främsta redskapet för att förebygga dessa. Frost (2009) anser att genom metodisk planering och genomförande av undervisningen kan man hjälpa elever med svårigheter. Ett varierat undervisningsmaterial som består av många olika element ger bäst effekt för den enskilda eleven.

Lpo94 säger att det är varje lärares plikt att alla elever ska uppnå lärandemålen och att de ska sträva efter att se till varje individs enskilda behov. Hur en elev med läs- och skrivsvårigheter ska klara sig i skolan och i resten av livet beror delvis på hur pedagogerna i skolan uppmärksammar elever med läs- och skrivsvårigheter och att alla ges samma chans till lärande (Frost, 2009).

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att belysa på vilket sätt undervisningen är avgörande för elever med läs- och skrivsvårigheter och deras skolframgång. Fokuseringen ligger på lärarens arbete med läs- och skrivsvårigheter i skolan, hur man upptäcker dem och förmågan att förebygga dessa.

Mot bakgrund av studiens syfte och fokusering har nedanstående frågeställningar formulerats:

- Hur förebygger lärare läs- och skrivsvårigheter?
- Hur kan lärare anpassa läs- och skrivundervisningen för de elever som har svårigheter?

2. Bakgrund

I det här avsnittet kommer en kort historisk tillbakablick på hur läsning och skrivning såg ut i skolan från dess början samt en sammanfattning av läs- och skrivsvårigheter från 1800-talet fram till idag. Därefter beskrivs styrdokumentens tankar kring skolans roll för elever med svårigheter. Vidare framställs barnets läs- och skrivutveckling, vad som menas med läs- och skrivsvårigheter och hur lärare förebygger dem samt anpassar undervisningen. Avslutningsvis tas tidigare forskning upp.

2.1 Historik

Svenskarna har varit läs- och skrivkunniga i många hundra år. Ericson (2001) talar om så långt tillbaka som vikingatiden eftersom de ristade sina runor och därmed också måste ha kunnat läsa dem. Någon forskning kan dock inte säga med säkerhet att så var fallet. Längsjö och Nilsson (2005) anser istället att läsförmågan hos svenskarna kom på 1600-talet. Först i slutet av 1800-talet blev skrivförmågan allmänt förekommande bland svenskarna. Skrivundervisningen infördes enligt Längsjö och Nilsson i och med att folkskolan startade. Då var det rättstavning och välskrivning som lärdes ut. Läsundervisningen kom långt före skrivundervisningen mycket tack vare kyrkan och den kontroll som den ville ha över folket. Genom katekesläsning kunde kyrkan styra och kontrollera folket. Skriften var och är en mer aktiv handling där ens åsikt kan göras hörd.

Den undervisning som fanns till en början var det föräldrarna stod för och kontrollerades av kyrkan genom husförhören. Detta var i slutet av 1500-talet. 100 år senare ansågs svenskarna som läskunniga säger Ericson (2001). Hur god läsare de var kan förstås ifrågasättas då många lärde sig innantill och kunde svara på de frågor som kyrkan ville ha svar på skriver Längsjö och Nilsson (2005).

1842 startade folkskolan, men långtifrån alla barn gick i skolan fortsätter Längsjö och Nilsson (2005). Barnen bodde långt bort och var tvungna att arbeta hemma på gårdarna. 1858 infördes småskolan som inriktade sig mot läsundervisning. Den inlärningsmetod som användes till en början var *bokstaveringsmetoden* där man uttalade bokstavsnamnen för en stavelse i taget och vidare uttalade hela stavelsen och till slut lägger ihop alla stavelser så hela ordet uttalades. Senare kom ljudningsmetoden, vilken var svår att få in i undervisningen pga. alla traditioner menar Längsjö och Nilsson. Den skrivundervisning som förekom i början av folkskolans införande var mest formen av skrivandet säger Längsjö och Nilsson, hur bokstäverna såg ut och rättstavning. Den syn som då fanns om skrivandet kan förklara varför läsning har varit så viktigt i skolorna och oftast kommer före i inlärningen menar författarna och tror att den eventuellt fortfarande kan finnas kvar.

2.1.3 Läs- och skrivsvårigheter förr

Läs- och skrivsvårigheter har givetvis förekommit sedan människan började läsa och skriva. Synen på orsaker och åtgärder av svårigheterna har skiftat genom åren. Ericson (2001) berättar att läs- och skrivsvårigheter sågs som en speciell sjukdom. En hjärnskada från födseln som fick beteckningen medfödd ordblindhet. De åtgärder som sattes in för dessa elever var att de fick gå om en eller två klasser. Eleverna troddes vara dumma eller klena och kom aldrig längre än till småskolan. När hjälpklasser instiftades blev de skickade dit då det ansågs att elever som hade läs- och skrivsvårigheter var svagt begåvade. Åsikten vid den tiden var att varje normal människa kan lära sig läsa och stava.

Ericson (2001) skriver att synen ändrades på de elever med problem i läs- och skrivinlärning när de första läsklasserna infördes i slutet av 1930-talet. Snart presenterade psykologer en rad olika orsaker som troddes orsaka svårigheter i läsning och skrivning. Det kunde vara dålig perception, hälsa, syn eller hörsel, konflikt mellan hjärntendenser, dålig miljö och skolundervisning. Denna forskning gjorde att arbetet i läsklasserna utvecklades fortsätter Ericson. Läskliniker där elever med enklare problem tillfälligt vistades några timmar i veckan för att skaffa sig läs- och skrivfärdigheter infördes. Under de kommande 40 åren berättar författaren vidare om att det infördes utredningar av elever för att se om de behövde gå i läsklass eller läsklinik. Ett högläsningsprov i år 1 där ord från ett papper läses högt under en minut. Dessa visar om eleven kan avkoda tillräckligt eller inte. Om inte, så erbjöds de en plats i läsklinik. Eleverna sågs numera inte som dumma och ointelligenta utan lärarna visste nu hur de skulle arbeta med dem.

Under 70-talet kom nya rön till Sverige, fortsätter Ericson (2001), om var problemen låg gällande elever med svårigheter. Skolan var problemet och orsakade svårigheter. Diagnoser och utredningar försvann. Elever vid läsklasser integrerades till grundskolan och de fick extra hjälp tack vare individualisering inom klassens ram. Nu introducerades LTG-metoden[1] som användes vid läsinlärning istället för ljudmetoden. På 80-talet började arbetet och utvecklingen kring läs- och skrivsvårigheter att stagnera. Förklaringen som nu gavs till läs- och skrivsvårigheter var enligt Ericson omognad. Behandling av läs- och skrivsvårigheter var att invänta en elevs mognad.

Vid 90-talets början drabbades skolan av ekonomisk nedskärning och omorganisation. Det infördes större klasser och speciallärar- och psykologtjänster togs bort berättar Ericson (2001). Detta medförde försämringar för de elever som behövde extra hjälp. FN utropade år 1990 till ”Läskunnighetens år” och då uppmärksammades vikten av god läsfärdighet. Då satte regeringen ihop en läskunnighetskommitté som skulle arbeta för att förståelsen och situationen för de läs- och skrivsvaga förbättrades. Flera kurser och utbildningar inom läs- och skrivsvårigheter och dyslexi anordnades. Högskolorna införde de allra första kurserna riktade mot läs- och skrivsvårigheter.

2.2 Styrdokument

I Lpo94 framkommer det att läroplanen är ett styrdokument som innehåller föreskrifter som är bindande och ska följas av all skolpersonal. Arbetet ska bygga på individens frihet, integritet, solidaritet, samverkan och framförhållning. Den säger också att skolan ska se till varje individs behov. Hur en elev med läs- och skrivsvårigheter ska klara sig i skolan och resten i livet beror på hur pedagogerna i skolan uppmärksammar dessa barn. Det är viktigt att så tidigt som möjligt anpassa undervisningen för deras skull så att inte problemen förvandlas till ett ”handikapp” för framtiden. I Lpo94 står det skrivet:

> Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola behärskar det svenska språket och kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift (Lpo94:10).

[1] Läsning på talets grund. En läsmetod av Ulrika Leimar. Utgår från barnets egna ordförråd och språk. Texterna utgår från det som lärare och elev formulerat tillsammans samt från gemensamma upplevelser och iakttagelser, http://spica.utv.miun.se/lasaochskriva/?page=ltg, 2009-11-27.

Det står även i läroplanen att skolan har ett särskilt ansvar för de elever som har svårigheter och behöver extra hjälp för att nå målen. Därmed är det nästan omöjligt att utforma en undervisning som är lika för alla. Alla som arbetar i skolan ska hjälpa elever som är i behov av särskilt stöd och tillsammans göra skolan till en god miljö för lärande.

> Alla som arbetar i skolan skall uppmärksamma och hjälpa elever i behov av särskilt stöd och samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande. (Lpo 94:12).

Det betonas också i Lpo94 att alla barn ska ha lika tillgång till utbildning samt att denna ska vara likvärdig i alla skolformer. Det är skolans uppgift att låta varje elev finna sin egenart samt att anpassa undervisningen till varje elevs förutsättningar och behov.

I kursplanen i Svenska, som i huvudsak är det ämne som omfattar läs- och skrivinlärningen, står det att; *språkförmågan har stor betydelse för allt arbete i skolan och för elevens fortsatta liv och verksamhet.* (Skolverket, 2000) Vidare menar kursplanen att det därför är ett av skolans viktigaste uppdrag att genomföra detta och ge eleverna den här möjligheten till språkutveckling. Lärarna har ett ansvar och måste veta att språket, såväl tal som skrift, är den största nyckeln till lärande. En säkerhet i tal och skrift leder till elevers förmåga att tänka, lära, ta kontakt och påverka.

2.3 Barnets läs- och skrivutveckling

Läsutvecklingen börjar långt innan barnet börjar skolan. I hemmet å närmiljön kan barnet inte undgå den grafiska information som finns i vårt samhälle och i sin jakt efter behov och tillfredsställelse av mening lär sig barn snabbt att avkoda sin omgivning, enligt Höien och Lundberg (1990). Björk och Liberg (1996) menar att utgångspunkten för det livslånga läs- och skrivintresset utgörs till stor del av att barn fått uppleva läsandets och skrivandets glädje och på olika sätt fått använda dessa kunskaper. I ett barns första läs- och skrivsituationer tillsammans med en vuxen, som exempelvis skriver deras namn på en teckning, blir det gemensamma stunderna en inkörsport till skriftspråket.

Erfarenheterna av gemensamt läsande och skrivande är en av de viktigaste faktorerna tillsammans med fonologisk medvetenhet för att kunna förutsäga barns fortsatta läs- och skrivutveckling anser även Bjar och Liberg (2003). Författaren skriver att en del barn provar

på redan i unga år att gå in i rollen som läsare och skrivare, genom att de återberättar texter någon läst för dem eller som de själva hittat på. Detta är en form av läsande eller *preläsande*.

> Vägen in i de skriftspråkliga världarna kan se olika ut för olika barn. Viktigt är att barnen hela tiden har andra redan läs- och skrivkunniga med sig på vägen (Bjar & Liberg, 2003:231).

Den egna förmågan att läsa och skriva växer på så sätt fram ur det gemensamma läsandet och skrivandet. Barnen går in i rollen och de vågar och vill läsa och skriva menar Björk och Liberg (1996). Barnets första skrivande består av krumelurer eller bokstavsliknande tecken och när barnet känner igen ord i sin omgivning försöker de efterlikna dem. Vidare säger författarna att studier i olika delar i världen har visat på att många barn knäcker skriftkoden medan de skriver, likaså kan de som läser mycket knäcka skriftkoden i sina försök att läsa.

Höien och Lundberg (1999) talar om fyra stadier i läs- och skrivutvecklingen; *pseudoläsning* - barnet läser omgivningen, inte skriften. De lär sig ord efter skyltar och etiketter som Mc Donalds, Pepsi osv. Det *logografiska-visuella stadiet* – barnet får informell läsning av föräldrar och syskon men kan ännu inte knäckt skriftkoden. De känner igen ord men kan inte bokstävernas betydelse. Det *alfabetisk-fonologiska stadiet* – övergången från den logografiska till den alfabetiska principen. Barnet är på vägen att knäcka koden. Det *ortografiska-morfemiska stadiet* – ordavkodningen och igenkänningsprocessen blir fullt automatiserad. Barnet använder hela ord och morfem som enheter i avkodningsprocessen.

Fridolfsson (2008) skriver att förmågorna att kunna läsa och skriva hänger ihop, det är egentligen två sidor av samma process som ömsesidigt stödjer varandra. Sambandet mellan läs- och skrivinlärningen kan beskrivas som att det handlar om att överföra tecken till språkljud samt om att överföra språkljud till tecken. Därför menar författaren att man bör använda sig av både läs- och skrivaktiviteter i den första läs- och skrivinlärningen.

2.4 Läs- och skrivsvårigheter

Dagens skola och samhälle kräver goda kommunikationsfärdigheter i både skrift och tal och därför får elever med läs- och skrivsvårigheter stora som små problem. Elever kommer då naturligt halka efter utbildningstakten. Det är en klar utmaning för alla föräldrar och lärare där ute som ska lära och undervisa dessa barn. Det gäller att dessa elever fångas upp i tid och får den hjälp de behöver menar Druid Glentow (2006).

Persson och Ödman (1997) redovisar att samlingsbegreppet läs- och skrivsvårigheter innebär alla typer av svårigheter med att läsa, stava och skriva. Läs- och skrivsvårigheter används allmänt om elever som av olika anledningar inte har den färdighet i skriftspråket som man väntar sig av deras ålder och årskurs. Många barn idag har svårigheter med att lära sig läsa eller stava rätt. Läs- och skrivsvårigheter hos barn kan ibland tolkas på emotionella eller sociala orsaker samt utgöra följder av pedagogiska fel hävdar Ericsson (2007).

Druid Glentow (2006) instämmer att läs- och skrivsvårigheter kan hänga samman med inlärningssvårigheter beroende av fysiska, intellektuella, emotionella eller sociala orsaker. De kan även ha pedagogiska orsaker, sådana som frånvaro från skolan, byten av skola och lärare eller andra störningar i skolgången. Vidare skriver författaren om faktorer som kan vara indikationer på läs- och svårigheter som: långsam och hackande läsning, otydlig artikulation, alltför snabb läsning, gissning av ord, omkastning av bokstäver, frekventa småord läses fel, utelämning av ändelser, tillägg av bokstäver i ord, hopblandning av bokstäver och problem med ordningsföljden i alfabetet.

Ericsson (2007) nämner också liknande orsaker till läs- och skrivsvårigheter, huruvida sociala faktorer kan utgöra en primär orsak till läs- och skrivsvårigheter. I vissa sociala sammanhang kan det uppstå svårigheter om dessa elever levt i en miljö med ett främmande språk eller i en fattig språkmiljö. Orsaken till att barn med olika bakgrund får olika typer av läs- och skrivsvårigheter är i det flesta fallen att skolans inlärningsmiljö inte varit anpassad för deras förutsättningar och förmåga, menar Björk och Liberg (1996).

2.5 Anpassad undervisning

När elever kommer till skolan har de kommit olika långt i sin läs- och skrivutveckling och utvecklingsfas. Elever skiljer sig även åt beträffande vilket intresse dem har för läsande och skrivande samt i avseende hur dem lär sig olika läs- och skrivtekniker säger Björk och Liberg (1996). En genomgående tanke är att läs- och skrivundervisning ska genomföras på ett sådant sätt att aktiviteterna anpassas efter den enskilda eleven och dennes utvecklingsstadium. Detta kräver en djupare och noggrannare iakttagelse av läraren som ska ge dessa elever individuell planering, skriver Frost (2009). Författaren tar upp klassprov[2] som ett nödvändigt redskap för att följa elevernas läsutveckling och planera uppföljning av undervisningen. Genom dessa prov får läraren en överskådlig grund att justera undervisningen, analysera och utvärdera den

[2] OS64 OS120 ordläsningsprov, MiniSL 1+2 meningsläsningsprov, LAESS textläsningsprov, J.Frost 2009

år till år. Författaren skriver vidare att något av det viktigaste i en individuell upplagd undervisning är valet av material vad gäller svårighetsgrad.

Det är viktigt att redan under den första läs- och skrivinlärningen individualisera undervisningen menar Blomqvist & Wood (2006). Fast klasserna har blivit större under de senaste 15 åren måste man sträva efter att arbeta individorienterat. Författaren anser att det borde vara en självklarhet att skolan idag organiserar sin verksamhet i mindre grupper och att läsinlärningen prioriteras, för att kunna undervisa varje elev på rätt nivå. Läraren ska se till att det finns varierade böcker med olika svårighetsgrader så eleverna kan arbeta med bokstavsinlärning, läsning och skrivning i sin takt och på så sätt kan alla i klassen arbeta med samma text oberoende hur väl de läser.

Däremot hävdar Druid Glentow (2006) att alla elever men framförallt de med läs- och skrivsvårigheter behöver en pedagogik som är allmänt inlärningsbefrämjande. Författaren hävdar att traditionell, lärarledd, välstrukturerad undervisning är gynnsam för elever som har läs- och skrivsvårigheter. Skolan spelar en stor roll för eleverna och motivationen falnar om dessa inte har klart för sig vad de ska göra och varför det ska göras. Frost (2009) anser att när det handlar om att hjälpa elever med försenad utveckling är det viktigt att undervisningen har teoretisk grund samt metodiska planering och genomförande. Det är inte alltid det enkla och stramt upplagda undervisningsmaterialet som ger störst effekt, utan det som består av många olika element som kan anpassa undervisningen efter den enskilda eleven, verkar bästa på sikt.

Trots metodisk och variationsrik läs- och skrivundervisning som tar hänsyn till elevernas olika nivåer, behöver vissa elever ändå extra stöd av en speciallärare. Här får dessa en uppmärksamhet och en chans att behålla koncentrationen, som kan vara svårt att ha i klassrummet säger Blomqvist och Wood (2006). För att anpassa specialundervisningen till elevens behov förutsätter att svårigheterna identifieras, som kan bero på; sen språkutveckling, problem med fonologin, låg motivation, utländsk bakgrund, koncentrationssvårigheter, hög frånvaro eller syn- och hörselproblem osv. Ericsson (2007) hävdar att för att kunna planera undervisning på bästa sätt kan det ibland vara nödvändigt med en mer omfattande utredning av bakgrundsfaktorer som kan påverka elevens läs- och skrivförmåga.

Svensk forskning enligt Andersson, Belfrage och Sjölund (2006) menar att ett framgångsrikt specialpedagogiskt arbetssätt med elever som har läs- och skrivsvårigheter har följande kännetecken; hög lärarkompetens, tidiga insatser i läs- och skrivinlärning, kontinuerlig och

strukturerad undervisning, tillräckligt med tid och lärarstöd, systematisk hjälp för bättre läsförståelse, motivation och sammanhang för eleven, god samverkan med hemmet och högläsning både i skolan och hemma.

Förmågan att skapa ett gott arbetsklimat i ett klassrum kännetecknat en bra lärare anser Frost (2009). Lärarens förmåga att skapa en god relation till den enskilda eleven är av avgörande betydelse för om en elev får möjlighet att visa sin potential. En elev måste motivera sig för att nå resultat och framsteg, dessutom kräver det att eleven vet sina starka och svaga sidor och det är här som lärarens roll är viktig.

> Att vara positiv och glad, att skapa läslust i en mjuk, varm och positiv atmosfär – det ser jag som nycklarna till ett lyckat resultat vid läs- och skrivinlärningen (Bjar & Liberg 2003: 249).

Blomqvist och Wood (2006) hävdar att lärares främsta huvuduppgift är att fokusera på elevernas starka sidor istället för de svaga. Inspiration och uppmuntran är det eleverna behöver mest av i början av läs- och skrivinlärningen och därför är det främsta rådet till alla lärare att: Var positiv! Hjälp eleverna hitta glädje! Visa upp elevernas framgångar istället för problem!

2.6 Förebyggande pedagogik

De elever som får läs- och skrivsvårigheter under skoltiden har ofta kvar några av problemen under hela sitt vuxna liv. Därför är det mycket viktigt att skolans verksamhet regleras av styrdokument som skollag och läroplan där det ska finnas en handlingsplan för hur skolan ska agera när man har elever med läs- och skrivsvårigheter. Det är framförallt viktigt att man vidtar dessa åtgärder i tid. Att förebygga läs- och skrivsvårigheter eller motverka redan uppkomma görs genom att hitta den ”rätta” vägen för den enskilda individen säger Liberg (1993).

Insatser för att förebygga läs- och skrivsvårigheter ska sättas in så tidigt som möjligt hävdar även Elbro (2004). Det är då de kan göra störst påverkan på lärandet. Det ska gärna vara lekar med bokstäver och språkljud, som till exempel rim och ramsor. Författaren säger att det finns många och bra specialpedagogiska insatser och metoder för att hjälpa elever som är i behov av särskilt stöd. Ericsson (2007) menar att ett pedagogiskt perspektiv på läs- och skrivsvårigheter har sin utgångspunkt såväl i kännedom om den enskilda elevens situation

som i teoretisk och praktisk kunskap om läs- och skrivinlärning och läs- och skrivsvårigheter. Målsättningen är att i första hand arbeta förebyggande, t.ex. muntligt med den språkliga förmågan så att svårigheter antingen inte uppstår eller övervinns innan de leder till problem.

Druid Glentow (2006) hävdar att läs- och skrivsvårigheter inte växer bort med ökad mognad och att kartläggning redan i förskolan är viktigt. Författaren skriver att kartläggningen ska ge riktlinjer för upplägget av det pedagogiska arbetet, det vill säga om de pedagogiska åtgärderna varit gynnsamma för eleven. Vidare menar författaren också att arbetet med språklig medvetenhet ska vara ett naturligt inslag i den dagliga skolverksamheten i alla åldrar. Det är viktigt att stödja, uppmuntra och berömma minsta lilla framsteg barnet gör samt att pedagogen måste ha relationskompetens och kommunikationskompetens. All undervisning bygger på kommunikation och all god kommunikation bygger på fungerande relationer.

Även Bjar och Liberg (2003) säger att det går att förebygga läs- och skrivsvårigheter på ett lustfyllt och välstrukturerat sätt med lekar och språket. Det gäller att få in skriftspråket i verksamheten på ett naturligt sätt. Ett gott samarbete mellan hem och skola är också betydelsefullt för elevens. En lärares samtal med föräldrar bör präglas av öppenhet och ömsesidig respekt. Föräldrarna är barnets första lärare och betydelsen av hemmets stöd i elevens läs- och skrivutveckling är av största vikt hävdar Bjar och Liberg (2003).

2.7 Tidigare forskning

Mats Myrberg (2001) har samlat forskning som handlar om läs- och skrivsvårigheter. Han skriver bland annat om Stanovich som säger att om en elev läser långsamt och osäkert så behöver inte det betyda att den fixerar sig vid avkodningen. Han menar att det är en följd av att avkodningsskickligheten är otillräckligt utvecklad. Hjärnans aktivitet läggs på att förstå det som står skrivet och när inte avkodningen är automatiserad så läser den sakta för att förstå innehållet. Den har att välja på långsam och osäker läsning där den kan förstå innehållet eller läsa snabbt och rätt men förstår inte vad som lästs.

Myrberg (2001) hänvisar till Lundberg och Höien där han säger att de talar om den fonologiska medvetenhetens betydelse. Flera studier visar att den kritiska faktorn för att utveckla läsfärdighet är just fonologisk medvetenhet. För att barn ska kunna använda sina egna erfarenheter i skrift och tal så måste den ha fått fonologisk medvetenhet, som att självmant kunna se skillnad på språkets form och innehåll. Har ett barn problem med detta

kommer det att visa sig i långsam och osäker läsning. De påpekar också att träning av fonologisk medvetenhet i förskolan är viktigt och underlättar läs- och skrivinlärningen i skolan.

Undersökningar visar att föräldrar och pedagoger som stimulerar och är aktiva med sina barn/elever under högläsning påverkar dess språkutveckling mer än vid högläsning där inga samtal görs skriver Lundberg (2006). En viktig egenskap vid förståelse av texter och i läsinlärning och språkutveckling är att ha ett brett ordförråd. Lundberg och Sterner (2006) skriver om en undersökning i USA där treåringar med olika slags hemförhållanden hade olika stora ordförråd. Dem barn i familjer med högre utbildning hade störst ordförråd följt av arbetarfamiljen och till sist den lågutbildade familjen med socialbidrag. Detta visar på att eleverna alltid kommer rustade med olika förutsättningar som sedan kan påverka lärandet.

I många fall av läs- och skrivsvårigheter används speciella hjälpmedel (bärbara datorer, talsyntes[3], talböcker osv.) för att eleverna ska få en lättare skoltid och klara skolans krav. Föhrer och Magnusson (2003) har tagit del av en studie och projekt vid State University of California i Northridge. Projektet hade 140 elever med inlärningsvårigheter och som fick kompenserande hjälpmedel under tre år. Vid en jämförelse med 140 matchande studenter med inlärningssvårigheter och som inte hade några hjälpmedel, så såg man hur eleverna med hjälpmedel blev mer självständiga och att studieresultaten påverkades. De var också mer motiverade att klara av skolan, de fortsatte och gjorde om prov samt gick om kurser vid underkända betyg.

Hjälpmedel kan underlätta för dem elever med läs- och skrivsvårigheter. Myrberg (2001) hänvisar till Olson och Wise (1992) som genomfört ett experiment där dem elever som fått datorstöd visat stor förbättring. Kontrollgruppen som inte hade datorstöd hade små förändringar fast de fått specialpedagogisk hjälp för deras läs- och skrivsvårigheter. Datorstödgruppen hade dubbelt och i vissa fall fyrdubbelt så bra resultat mot kontrollgruppen. Men de påminner också om att datorstödet kräver aktiva och noga lärare för att det ska ge önskad effekt.

[3] Ett artificiellt tal likt en människas röst, skapat med datorer. Kan användas i både mjuk- och hårdvara. Läser upp korta meningar eller längre texter. www.wikipedia.se, 2009-11-16

Myrberg (2001) berättar om några åtgärder som forskare kommit fram till, som ska förebygga läs- och skrivsvårigheter. Det är att; *träna språklig medvetenhet*, ge särskilda insatser till de elever som har fonologiska svårigheter, är kulturellt missgynnade och som går i skolor med dålig ekonomi och kultur. *Kompensatoriska insatser* ska sättas in till de elever som redan är drabbade av läs- och skrivsvårigheter, t.ex. en-till-en-undervisning mellan elev och speciallärare. För att de här insatserna ska ge någon slags effekt på språkutvecklingen som står sig så behövs delaktighet från föräldrarna.

Elever som har lässvårigheter undviker gärna situationer där just läsning ingår. Det blir så att de läser mindre, om de läser så är det lättare texter. De ser läsning i skolan som något negativt där misslyckande ofta är förekommande. Det är viktigt för dessa elever att deras problem uppmärksammas och får stöd och att rätt åtgärder sätts in. (Myrberg, 2007)

3. Metod

I detta avsnitt redogörs för val av metod och hur intervjufrågorna utformats. Det framkommer även hur urvalet av respondenter gått till, intervjuns genomförande och bearbetning, etiska överväganden samt tillförlitlighet.

3.1 Metodval

I den här uppsatsen har en kvalitativ forskningsintervju använts som undersökningsform. Trost (1997) menar att en sådan här intervju går ut på att förstå hur den intervjuade tänker och känner, ta reda på dess erfarenheter samt föreställningsvärld. En kvalitativ intervjustudie ger fler uttömmande svar och chansen till att ställa följdfrågor. Därför lämpar sig denna metod sig bäst utifrån uppsatsens syfte och frågeställningar. Genom en intervju kan intervjupersonerna förmedla sin situation till andra ur sitt perspektiv och med egna ord. Enligt Trost (1997) lär detta oss om den sociala verkligheten som vi alla lever i. En fördel med att intervjua är den direktkontakt som fås med respondenterna. Nackdel kan vara att de intervjuade känner sig obekväma i situationen och ger svar som de tror är förväntade, vilket leder till ett oärligt resultat. Helst ska inte ett resultat försköna verkligheten på något sätt.

Hade vi istället valt att göra en enkät som metod skulle omfånget av lärare som undersöks, kunnat bli fler. Stukát (2005) anser att när man vill få svar från fler personer än vad som är möjligt vid intervjuer och observationer kan man istället använda sig av enkätfrågor. Det krävs mindre tid och planering med en enkät då den kan ifyllas av respondenterna när helst

den vill. Nackdelen är att svaren inte kommer in i tid eller att de inte är lika uttömmande som vid en intervju. Det finns ingen garanti för att det är personen i fråga som besvarat enkätstudien. Vi anser att det är en viktig aspekt att ha ett möte med respondenterna då vårt syfte är att ta reda på hur verkligheten upplevs av lärare i frågan om läs- och skrivsvårigheter.

3.2 Urval av respondenter

Den grupp som valdes ut för intervjun var två grundskollärare, verksamma i år tre, från en för oss känd skola. Valet föll på dessa lärare då studien inriktar sig mot skolans tidigare år och de är verksamma i de åren. Då dessa lärare arbetar med läs- och skrivinlärning samt har erfarenhet kring ämnet så var valet enkelt. De besitter kunskaper som kan vara nyttiga för andra pedagoger och de har i nuvarande klasser elever med läs- och skrivsvårigheter.

3.3 Utformning av frågor

Enligt Trost (1997) är det viktigt att bygga upp ett förtroende hos dem som ska bli intervjuade. Därför inleddes intervjun med några informationsfrågor som är lättare att svara på och kunde få dem avslappnade. Därefter ställdes öppna frågor utifrån studiens syfte som kunde besvaras med respondenternas eget tyckande. Valet av att ha öppna frågor hoppades ge utrymme för diskussion och reflektion.

3.4 Genomförande av intervju

Intervjun genomfördes på lärarnas skola i en konferenslokal i en lugn och ostörd miljö. De intervjuade fick enskilt besvara frågorna (bilaga) under en tidsperiod av 30 minuter. Fördelningen intervjuarna emellan var att en ställde huvudfrågorna medan den andra förde anteckningar samt kom med eventuella följdfrågor. Lärarna fick först besvara två informativa frågor och sedan fyra stycken öppna frågor om sina erfarenheter av läs- och skrivsvårigheter. Direkt efter intervjun bearbetades svaren för att få med all information när denna låg färskt i minnet.

3.5 Bearbetning av insamlat material

Till att börja med bearbetades intervjun genom att föra ner den på dator, varje fråga i taget och med båda lärarnas svar. Detta för att skaffa en överblick av resultatet. Därefter delades resultatet in i stycken beroende på frågeställningens område. Valet av indelningen gjordes för att läsaren ska kunna ta del av ett specifikt område i intervjun.

3.6 Etiska aspekter

De etiska regler som efterföljts i studien är de som Stúkat (2005) nämner; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Genom ett missivbrev (bilaga) skickat per mail har respondenterna informerats om studiens syfte och innehåll. Brevet garanterade även dem anonymisering, där namn och kön utelämnas i studien, och att intervjun är frivillig och kan avbrytas när respondenten själv vill. Det talar även om att resultatet endast används i studiesyfte.

3.7 Validitet och tillförlitlighet

Trost (1997) anser att det kan vara svårt att mäta reliabilitet och validitet vid kvalitativa studier. Det är viktigt för studien att datainsamlingen är trovärdig. Genom god förberedelse och med frågor som är utformade och relevanta för studiens syfte, blev tillförlitligheten äkta. Studien genomfördes även efter de etiska aspekterna som Stúkat (2005) talar om, vilket förhöjer trovärdigheten ytterligare.

4. Resultat

Resultatet presenteras efter frågornas områden, läs- och skrivsvårigheter, anpassad undervisning och förebyggande pedagogik.

4.1 Läs- och skrivsvårigheter

Lärarna talade i intervjun om olika kännetecken som kan tyda på läs- och skrivsvårigheter hos en elev. Det kan vara att eleverna inte kommit igång med läsningen ordentligt, att de gissar sig fram och är osäkra på bokstäver och vokaler. Eleverna kan också tappa bokstäver och uppvisa bristande läsförståelse. Den ena läraren tar upp ett exempel om en elev från sin klass som gissat sig igenom hela första året i skolan innan de upptäckte det. Den eleven får nu ominlärning genom Vittingmetoden. Den andra läraren säger att talet hos eleverna avslöjar om läs- och skrivsvårigheter kan uppstå. Har de svårt att tala korrekt brukar även läsningen och skrivningen krångla. Dessa elever brukar inte höra ljuden menar läraren. Vidare förklarar de att upptäckterna ofta görs i 6-årsverksamheten där de arbetar med fonolek[4]. När eleverna sedan börjar år ett i grundskolan görs en vidare kartläggning av de elever som uppvisat svårigheter med språket.

[4] Bedömning av fonologisk medvetenhet. www.ostersund.se/barnutbildning, 2009-12-17

4.2 Anpassad undervisning

Det gäller att anpassningen är varierad. Att försöka hålla gnistan vid liv ser en av lärarna som en utmaning. Den anpassning som lärarna använder sig av i undervisningen är ljudböcker när det är tyst läsning. Dem elever med svårigheter läser inte då, för det skulle inte ge dem någon läsupplevelse då dem skulle staka sig igenom böckerna. Får dem däremot lyssna på böcker får dem språket och upplevelsen som skulle fås vid läsning utan svårigheter. Vid dessa tillfällen passar även läraren på att låta dessa elever läsa sin läxa. Exempelvis kan den elev som lärs om får öva på stavelser som ly, py, ky, sy om det är bokstaven y som det arbetas kring. Även ett dataprogram som heter Lexia[5] används för att hjälpa dem elever med läs- och skrivsvårigheter. Då delas lektionstiden upp så att halva tiden spenderas till Lexia och resten av lektionen jobbar eleverna med den övriga klassens uppgifter. Detta för att dem ska känna sig delaktiga med klassen och gemensamt utvecklas. Dator används också vid skrivning, för att eleven får en bättre överblick av texten då den skriver på den. Hela texten kan ses på samma sida. Används skrivbok kan sidbyte distrahera eleven och få den att förlora sammanhanget i texten. Vid skrivning arbetas det med sekvensbilder så dem som har svårigheter lär sig start och slut på meningar. Dessa elever har anpassade arbetsböcker i SV som ligger på deras nivå så dem kan utvecklas, som kan vara svårt om böckerna är för avancerade. Samma gäller vid andra uppgifter, ha dem i olika nivåer men inom samma område, så alla elever tränar liknande saker och kan diskutera kring dem. De hjälpmedel som används är ofta laborativa, lyssna mycket på böcker och använda datorprogram.

4.3 Förebyggande pedagogik

På frågan om hur de förebygger läs- och skrivsvårigheter talar den ena läraren om inställning. Genom positivitet vinner läraren mycket menar denne. Inställningen till ämnet är a och o som lärare. Det du förmedlar till eleverna fångar de upp. Den andra läraren försöker hålla koll och följa upp sina elever och för att eventuellt se något i läs- och skrivutvecklingen som kan bli ett problem i framtiden. Det bästa är att låta eleverna arbeta på den nivån de befinner sig och att de inte måste göra som sina klasskompisar. Bland annat arbetar en av läraren mycket med att eleverna lyssnar sig till språket.

Det viktiga är att ta det lugnt och inte stressa fram ett resultat, det funkar sällan. Det är också viktigt att hitta många tillfällen att öva och träna på samma sak tills det sitter. Det finns inga genvägar menar en av lärarna, det gäller att öva och åter öva. Allt jobb ger resultat hävdar

[5] Databaserat hjälpmedel för språklig utveckling. www.lexia.nu, 2009-12-17

lärarna. Eleverna förbättrar sin läsförmåga. Men det är viktigt att få i rutiner i det praktiska arbetet, både i skola och hemma. Föräldrarnas arbete med sina barn hemma är ytterst angeläget menar båda lärarna. Detta är halva insatsen i elevernas läs- och skrivframgång.

Lärarna tar hjälp av speciallärarен om det behövs och rådfrågar henne ofta. Det är viktigt att ta tag i svårigheterna på en gång. Det kan bli en ond cirkel, så det är avgörande att man tar tag i problemen på lågstadiet så det inte fortsätter upp i åldrarna. En av lärarna avslutar intervjun med en uppmaning: ”Var ej negativ till läsning och skrivning!”

5. Diskussion

Syftet med den här uppsatsen har varit att belysa lärares arbete med läs- och skrivsvårigheter. Här kommer diskussioner kring metod, resultat och förslag till vidare forskning att redovisas.

5.1 Metoddiskussion

I den studie vi gjort har vi använt oss av kvalitativ intervju. Genomförandet av intervjun gick enligt planerna och vi blev nöjda med de svar som gavs. Uppdelningen mellan oss två som intervjuade fungerade utan hinder och intervjupersonen verkade bekväm i situationen. För att skapa en än mer avslappnad atmosfär kunde vi ha använt oss av en bandspelare så att intervjuaren vid pennan oroat sig mindre för att missa viktiga anteckningar. Dessutom kan respondenten ha känt sig besvärad av att den ena av intervjuarna skriver svaren och lägger onödiga tankar på denne. Vårt val av intervjupersoner, grundskolelärare, kändes rätt på grund av deras intresse och erfarenhet av ämnet. Deras engagemang visade sig även under intervjuns gång genom utförliga svar och deras vilja att berätta för oss hur de jobbar. I efterhand känner vi att fler lärare skulle kunnat ha medverkat i intervjun och fler specifika frågor kunde ha använts för att få mer substans på resultatet. Då vi inte har gjort någon provintervju innan så kan det vara att rekommendera vid nästa tillfälle. Men med tanke på omständigheterna kring tidsaspekten och att det är första gången vi genomför en forskningsintervju så är vi tillfredsställda med utfallet.

5.2 Resultatdiskussion

Studien är grundad på kvalitativa intervjuer där vi utgått från Trosts (1997) mall hur man genomför en sådan. Vår studie var att belysa hur lärare förebygger och anpassar undervisningen efter elever med läs- och skrivsvårigheter.

5.2.1 Läs- och skrivsvårigheter

I intervjuresultatet talar respondenterna om vissa kännetecken vid läs- och skrivsvårigheter. Det första kännetecknet är talet. Har de svårigheter med talet har de även svårt att läsa och skriva. Andra kännetecken är att de gissar sig till läsning, är osäkra på bokstäver, vokaler, tappar bokstäver och har bristande läsförståelse. På samma sätt ser Druid Glentow (2006) indikationer på läs- och svårigheter. Det kan vara faktorer som långsam och hackande läsning, otydlig artikulation, gissning av ord, utelämning av ändelser samt tillägg av bokstäver i ord.

5.2.2 Anpassad undervisning

Druid Glentow (2006) hävdar att traditionell, lärarledd, välstrukturerad undervisning är gynnsam för elever som har läs- och skrivsvårigheter. Vi tycker att det kan vara svårt att hålla sig till en traditionell undervisning när elever med läs- och skrivsvårigheter ofta har individuella arbetsuppgifter. I intervjustudien talar lärarna om att dessa elever arbetar på sin egen nivå och takt men att det sker i gemenskap med övriga klassen. Att hitta den ”rätta” vägen, individuella nivån, för den enskilda eleven menar Liberg (1993) kan förebygga läs- och skrivsvårigheter eller rentav motverka den. Frost (2009) skriver vidare att något av det viktigaste i en individuell upplagd undervisning är valet av material vad gäller svårighetsgrad.

Ericsson (2007) hävdar att för att kunna planera undervisning på bästa sätt kan det behövas en mer omfattande utredning av bakgrundsfaktorer som kan påverka elevens läs- och skrivförmåga. Respondenterna tog upp att de vänder sig till speciallläraren i enskilda fall där specifik handledning är det bästa för eleven. Hos en speciallärare får dessa elever uppmärksamhet och en chans att behålla koncentrationen, som kan vara svårt att ha i klassrummet säger Blomqvist och Wood (2006).

5.2.3 Förebyggande pedagogik

Svensk forskning enligt Andersson, Belfrage och Sjölund (2006) menar att ett framgångsrikt specialpedagogiskt arbetssätt med elever som har läs- och skrivsvårigheter kan vara; tidiga insatser i läs- och skrivinlärning, kontinuerlig och strukturerad undervisning och tillräckligt med tid och lärarstöd. Det är viktigt att ta tag i svårigheterna på en gång sade en av respondenterna i intervjun. Denna menar att det kan bli en ond cirkel, så det är avgörande att man tar tag i problemen på lågstadiet så det inte fortsätter upp i åldrarna.

I resultatet säger respondenterna också att hemmets roll är viktig. Att försöka få in rutiner i det praktiska arbetet både i skola och hemma är angeläget, för det är halva insatsen i elevernas läs- och skrivframgång. Undersökningar som Lundberg (2006) hänvisar till visar att föräldrar och pedagoger som stimulerar och är aktiva med sina barn/elever påverkar dessas språkutveckling.

I många fall av läs- och skrivsvårigheter används speciella hjälpmedel för att underlätta för eleverna. Föhrer och Magnusson (2003) talar om ett projekt vid State University of California i Norhridge där positiva effekter visats vid användande av hjälpmedel. Respondenterna har också sett framgång i användandet av olika hjälpmedel som Lexia, datorer, talböcker och anpassade arbetsböcker. Samarbete med speciallärare ska pågå kontinuerligt så att klassläraren håller sig uppdaterad och får stöd om vilka stöd som finns och kan användas, enligt respondenterna.

Druid Glentow (2006) påstår att skolan spelar en stor roll för barn och motivationen falnar om eleven inte har klart för sig vad denne ska göra och varför det ska göras. I en av intervjuerna poängteras att en lärare måste föregå med entusiasm för ämnet och vara en positiv förebild. De uppmanar alla pedagoger att inte vara negativ till läsning och skrivning. Elever som kämpar med läs- och skrivsvårigheter behöver en positiv känsla och självförtroende. Liksom respondenterna tycker Blomqvist och Wood (2006) att lärare ska vara positiva och försöka hjälpa eleverna att hitta glädjen i skolan. Inspiration och uppmuntran är det eleverna behöver mest av i början av läs- och skrivinlärningen.

5.3 Sammanfattning

Resultatet visar på att lärare har metoder och strategier i sin undervisning för elever med läs- och skrivsvårigheter. Enligt våra respondenter har förebyggande åtgärder och anpassad undervisning gett positiva resultat. Det är viktigt att börja arbetet kring läsning skrivning i tid. Resultatet visar också vikten av att använda hjälpmedel för att underlätta läs- och skrivinlärning. Hemmets roll har poängterats genom studien som har lika stor del i om en elev får läs- och skrivsvårigheter.

5.4 Avslutande diskussion

Vår studie har haft få deltagare och vi kan därmed inte dra några generella slutsatser. Genom studien har vi ändå fått svar på de frågor vi ställt och resultatet var positivt. De intervjuer vi har gjort och litteraturen vi har läst överrensstämmer. Studien har gett oss kunskaper om hur vi som lärare kan arbeta med läs- och skrivsvårigheter och anpassa undervisningen.

Vi tycker att lärare ska ha ett motiverande och kreativt arbetssätt, som respondenterna talar om, bidrar till alla elevers lärande. Vi kan fundera över hur länge en lärare kan upprätthålla detta då den privata faktorn påverkar humör, ork och vilja emellanåt. Det är därför viktigt anser vi att lärare också får den respons dem behöver från sin arbetsgivare och att lärarlaget ger varandra god energi och inspiration. Det är ett givande och tagande både när det gäller lärare-elever och lärare-lärare.

Sammanfattningsvis visar vår studie att våra två lärare arbetar förebyggande med läs- och skrivsvårigheter och att det finns olika vägar att gå för att anpassa undervisningen efter individen. Forskning bekräftar intervjuerna med att betona vikten av hemmets stöd, hjälpmedel, anpassad undervisning och en positiv inställning.

> Om barn är oförmögna att lära sig bör vi anta att vi ännu inte hittat det rätta sättet att undervisa dem. (Björk & Liberg, 1996:159)

5.5 Förslag till vidare forskning

Vi tycker att det finns områden inom detta ämne som inte är tillräckligt utforskade. Läs- och skrivsvårigheter är ett stort fält med många sidospår som det kan forskas vidare kring. Det vi har sett i vår studie är att begreppet *anpassad undervisning* är svårt att finna forskning på. Det skulle därför vara intressant med forskning riktad mot det begreppet.

Referenser

Andersson, B., Belfrage, L. & Sjölund, E. (2006). *Smart start vid lässvårigheter och dyslexi.* Natur och Kultur: Stockholm.

Bjar, L. & Liberg, C. (red.) (2003). *Barn utvecklar sitt språk.* Lund: Studentlitteratur.

Björk, M. & Liberg, C. (1996) *Vägar in i skriftspråket - tillsammans och på egen hand.* Stockholm: Natur och Kultur.

Blomqvist, C. & Wood, A. (2006). *Undervisning som fungerar. Intervjuer med lärare.* Natur och Kultur: Stockholm.

Druid. Glentow, B. (2006). *Förebygg och åtgärda läs- och skrivsvårigheter - Metodisk handbok.* Stockholm: Natur och Kultur.

Elbro, C. (2004). *Läsning och läsundervisning.* Stockholm: Liber.

Ericson, B. (2007). *Utredning av läs- och skrivsvårigheter.* Lund: Studentlitteratur.

Ericson, B. (2001). Läs- och skrivsvårigheter i ett historiskt perspektiv. (red.): Ericson, B., *Utredning av läs- och skrivsvårigheter.* Lund: Studentlitteratur.

Fridolfsson, I. (2008). *Grunderna i läs- och skrivinlärning*. Lund: Studentlitteratur.

Frost, J. (2009). *Läsundervisning och läsutveckling*. Lund: Studentlitteratur.

Föhrer, U. & Magnusson, E. (2003). *Läsa och skriva fast man inte kan. Kompenserande hjälpmedel vid läs- och skrivsvårigheter.* Lund: Studentlitteratur.

Höien, T. & Lundberg, I. (1999). *Dyslexi – från teori till praktik.* Stockholm: Natur och Kultur.

Höien, T. & Lundberg, I. (1990). *Läsning och lässvårigheter*. Stockholm: Natur och Kultur

Liberg, C. (1993). *Hur barn lär sig läsa och skriva.* Lund: Studentlitteratur.

Lpo 94. (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Lundberg, I. (2006). *Alla kan lära sig läsa och skriva.* Stockholm: Natur och Kultur.

Lundberg, I. & Sterner, G. (2006). *Räknesvårigheter och lässvårigheter under de första skolåren – hur hänger de ihop?* Stockholm: Natur och Kultur.

Längsjö, E. & Nilsson, I. (2005). *Att möta och erövra skriftspråket. Om läs- och skrivlärande förr och nu.* Lund: Studentlitteratur.

Myrberg, M. (2001). *Att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter. En forskningsöversikt på uppdrag av Skolverket.* Stockholm: Skolverket.

Myrberg, M. (2007). Läs- och skrivsvårigheter. (red.): Ewald, A. & Garme, B., *Att läsa och skriva: forskning och beprövad erfarenhet.* Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Persson, B. & Ödman, M. (1997). *Bli vän med orden*. Stockholm: Johansson och Skyttmo förlag AB.

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap.* Lund: Studentlitteratur.

Trost, J. (1997). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Elektroniska referenser

Lexia – www.lexia.nu, 2009-12-17

Mittuniversitetet – Institutionen för utbildningsvetenskap, http://spica.utv.miun.se/lasaochskriva/?page=ltg, 2009-11-27

Skolverket, (2000). Kursplan i svenska www.skolverket.se, 2009-11-30

Wikipedia www.wikipedia.se, 2009-11-16

http://www.ostersund.se/barnutbildning/elevhalsa/laspedagogisktmaterial/materiallista/materialetfonolek, 2009-12-17

Bilaga 1

HÖGSKOLAN
I GÄVLE

Hej! Gävle 9 nov -09

Vi heter Josefine Eriksson och Sandra Bohlin och läser sista terminen på lärarutbildningen vid Högskolan i Gävle. Denna termin skriver vi vårt examensarbete, B-uppsats på 15 hp. Vi har valt att skriva om specialpedagogik och anpassad undervisning.

Syftet med studien är att belysa på vilket sätt undervisningen är avgörande för elever med läs- och skrivsvårigheter och deras skolframgång. Fokuseringen ligger på lärarens arbete med läs- och skrivsvårigheter i skolan och dess förmåga att anpassa undervisningen efter individen. Vi vill också ta reda på hur man som lärare förebygger läs- och skrivsvårigheter.

Genom intervjuer vill vi undersöka detta område och försöka besvara våra frågeställningar. Resultatet kommer enbart att användas och analyseras som studiesyfte i vårt examensarbete samt vid seminarier.

Intervjun är frivillig och vi garanterar er anonymitet. Vill ni ta del av resultatet kontakta oss per mail.

Vi är tacksamma för ert deltagande!

Mvh Josefine och Sandra

E-mail: josseeriksson@hotmail.com

Bilaga 2

Intervjufrågor

1. Hur länge har du arbetat som lärare?

2. Har du någon utbildning inom specialpedagogik?

3. Hur upptäcker du att en elev har problem med att läsa och skriva, vilka kännetecken finns?

4. Hur anpassar du din undervisning med tanke på de elever som har läs- och skrivsvårigheter?

5. Hur arbetar du för att förebygga läs- och skrivsvårigheter?

6. Har de förebyggande åtgärderna och din anpassade undervisning gett något resultat hos dessa elever och i så fall hur?